

การศึกษางานสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์จังหวัดนครสวรรค์ที่มีต่อการพัฒนาสังคม

A Study of Public Welfare of the Sangha in Nakhon Sawan Province toward Social Development

พระธีรพันธุ์ ฐิตธมโม (บุญบาง)¹ พระศรีสมโพธิ² และศิริโรจน์ นามเสนา³
Phra Teerapan Thidadhammo (Boonbang), Phra Srisombhot and Siriot Namsena

Received: March 14, 2021

Revised: July 13, 2021

Accepted: July 31, 2021

DOI: 10.14456/jra.2022.29

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์งานสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ในจังหวัดนครสวรรค์ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพโดยการวิจัยเชิงเอกสารและการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 17 รูป เลือกแบบเจาะจงจากผู้ทรงคุณวุฒิ คือ เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล เจ้าอาวาส ใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาเชิงพรรณนา ผลการวิจัย พบว่า งานสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์จังหวัดนครสวรรค์ มีการประยุกต์งานด้านสังคมสงเคราะห์ คือ การช่วยเหลือสังคมอย่างต่อเนื่องที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัยและสมณสาธูป สามารถแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มสาธารณสงเคราะห์คณะสงฆ์จังหวัดนครสวรรค์ ซึ่งมีเจ้าคณะจังหวัดเป็นผู้นำขับเคลื่อนงาน มีรูปแบบและระบบการทำงานแบบคณะกรรมการ มีกิจกรรมเด่นชัด เช่น การสร้างบ้านให้ผู้ยากไร้ การแจกสิ่งของบรรเทาทุกข์ และกลุ่มสาธารณสงเคราะห์ของวัดในพื้นที่ การวิเคราะห์งานสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์จังหวัดนครสวรรค์เป็นการปฏิบัติงานในหน้าที่ของพระสังฆาธิการตามระเบียบมหาเถรสมาคม จุดเด่น คือ ผู้นำเข้มแข็ง ผู้ตามรักงาน สร้างความศรัทธา ตัดสินใจรวดเร็ว และไม่ต้องอิงอาศัยภาครัฐ จุดด้อย คือ เป็นจังหวัดใหญ่ ประชากรมาก และปัญหาสังคมมาก พระสงฆ์ที่มีประสบการณ์ในด้านนี้ยังมีจำนวนน้อย โอกาส คือ มีสถาบันการศึกษา ได้แก่ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครสวรรค์ที่สามารถสร้างหลักสูตรเพื่อเพิ่ม

¹ สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดนครสวรรค์; Nakhon Sawan Provincial Office of Buddhism

² มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย; Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Corresponding author, e-mail: theerapan.17@gmail.com, Tel. 086-2034703

บุคลากรในด้านนี้ให้ และมีเครือข่ายที่ทำงานร่วมกัน อุปสรรค คือ ขีดจำกัดด้วยสถานภาพความเป็นพระสงฆ์และงบประมาณ

คำสำคัญ: งานสาธารณสงเคราะห์, คณะสงฆ์จังหวัดนครสวรรค์, การพัฒนาสังคม

Abstract

This research article aimed to analyze the public welfare of the Sangha in Nakhon Sawan Province. This was a qualitative study focusing on documents and in-depth interviews with 17 key informants. A purposive sampling was from the experts, namely, the Ecclesiastical District Officers, the Ecclesiastical Sub-district Officers and the abbots by using descriptive content analysis techniques. The results of the research revealed that the public welfare of the Sangha in Nakhon Sawan Province was applied to help society continuously without conflict with the Dhamma and Vinaya. The public welfare can be divided into 2 groups, namely, a group of public welfare of the Sangha in Nakhon Sawan Province in which the Ecclesiastical Provincial Governor was the leader driving the event. There were a form and system of working as a board. There were prominent activities such as building houses for the poor and distributing the relief items and the other public welfare group of temples in the area was responsible for analyzing public welfare of the Sangha in Nakhon Sawan Province which was the performance of the Sangha Administrators in accordance with the regulations of the Sangha Supreme Council of Thailand. The Strengths were strong leaders, work lover, builder of faith, quick decision maker and those who did not have to rely on the government. The Weaknesses were as follows: it was a large province with a large population and many social problems; and there were few monks who had experience in public welfare. The Opportunities were that there were educational institutions such as Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Nakhon Sawan campus that can create courses to increase personnel in this field and having a network that work together. Threats were that there were limitations of the monkhood status and clergy budget.

Keywords: Public Welfare, the Sangha in Nakhon Sawan Province,
Social Development

บทนำ

เมื่อกล่าวถึงจุดกำเนิดของสังคมสงเคราะห์ ว่าเริ่มต้นที่ใด อาจจะเป็นการยากที่จะหาคำตอบ ซึ่งอาจมีมาก่อนสมัยพุทธกาลก็เป็นได้ สำหรับในสมัยพุทธกาลเอง เราจะพบหลักฐานมากมายจากพระธรรมคำสอนของพระพุทธองค์ที่พระองค์และพระสาวกได้ดำเนินงานสังคมสงเคราะห์อย่างเห็นได้ชัด โดยเชื่อกันว่า การสังคมสงเคราะห์เกิดขึ้นมาพร้อม ๆ กับการมีศาสนา เพียงแต่มีรูปแบบของการเป็นอาสาสมัคร (Volunteer) จะมีปรากฏผู้ที่มีจิตใจเมตตาที่จะช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน ปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์ แสดงความอาทรและความรักในเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน หน้าที่หลักของพระสงฆ์สาวกในพระพุทธศาสนา ได้เริ่มขึ้นหลังจากสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงมีพระพุทธดำรัสส่งพระอรหันต์สาวก 60 รูป ออกไปประกาศพระศาสนาครั้งแรกว่า “ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอจงจาริกไป เพื่อประโยชน์สุขแก่ชนจำนวนมาก เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่ทวยเทพและมนุษย์” (วิ.มหา. (ไทย) 4/32/40) พระสงฆ์สาวกของพระพุทธองค์ก็ได้ดำเนินตามพระบรมพุทธโอวาท นับจากสมัยพุทธกาลมาถึงปัจจุบัน เป็นเวลาเกิน 2600 ปีล่วงมาแล้ว เมื่อพิจารณาอย่างถ่องแท้ เราจะพบเป้าหมายจากหน้าที่หลักของพระสงฆ์จากพระพุทธโอวาทดังกล่าว 3 ประการ คือ 1) เพื่อประโยชน์สุขแก่ชนจำนวนมาก 2) เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก และ 3) เพื่อเกื้อกูลและความสุขแก่ทวยเทพและมนุษย์ ซึ่งเป้าหมายทั้ง 3 ประการดังกล่าวอาจสรุปได้ว่า คือการช่วยเหลือ สังคม สงเคราะห์สังคม หรือสังคมสงเคราะห์นั่นเอง

การสังคมสงเคราะห์ในประเทศไทยเริ่มเป็นรูปองค์กร (Organization) ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ในสมัยนั้นได้มีการปฏิรูปสังคมหลายอย่าง เช่น ปฏิรูปการศึกษา การสาธารณสุข การบริหารงานของรัฐ การเลิกทาส (พ.ศ. 2448) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องสวัสดิการของประชาชนหลายแห่งก็ได้รับการจัดตั้งขึ้น เช่น ในปี พ.ศ. 2429 รัฐบาลได้จัดตั้งโรงพยาบาลศิริราชขึ้น เพื่อบำบัดรักษาผู้ป่วยไข้ ต่อมาในปี พ.ศ. 2438 องค์กรสภาอากาศไทยได้เริ่มก่อตั้งขึ้น เดิมมีชื่อว่า สภาอุณาโลมแดง ซึ่งทำหน้าที่ช่วยเหลือบรรเทาทุกข์แก่ทหารที่ป่วยเจ็บทั้งหลาย (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2559) ในขณะที่คณะสงฆ์ไทยก็ได้มีการดำเนินงานด้านสังคมสงเคราะห์ภายใต้ชื่อว่า งานสาธารณสงเคราะห์ คำว่า สาธารณสงเคราะห์นั้นเป็นคำที่ประดิษฐ์มาภายหลัง ซึ่งไม่ปรากฏจากศัพท์ในคัมภีร์พระพุทธศาสนา แต่เมื่อพิจารณาจากรากศัพท์ของคำว่าสงเคราะห์แล้ว ย่อมสื่อไปถึงเรื่องการสงเคราะห์ที่เป็นสาธารณะ (วุฒินันท์ กันทะเดียน, 2562) คำนี้ปรากฏเป็นทางการในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 เป็นลำดับที่ 5 ของภารกิจของวัดและพระสงฆ์ 6 ด้าน คือ 1) ภารกิจด้านการปกครอง 2) ภารกิจด้านการศาสนศึกษา 3) ภารกิจด้านการศึกษาสงเคราะห์ 4) ภารกิจด้านการเผยแผ่ศาสนาธรรม 5) ภารกิจด้านสาธารณสงเคราะห์ และ 6) ภารกิจด้านสาธารณูปการ (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2559) ซึ่งมุ่งถึงการดำเนินการช่วยเหลือสังคมทางวัตถุในรูปแบบต่าง ๆ ที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย เช่น การใช้วัดเป็นสถานที่บำเพ็ญกุศลในการงานต่าง ๆ การช่วยเหลือและสงเคราะห์ประชาชนที่ได้รับความเดือดร้อน การจัดฝึกอบรมอาชีพต่าง ๆ การสนับสนุนการสร้างโรงพยาบาลและอาคารเรียน หอสมุด ถนนและสะพาน เป็นต้น

คณะสงฆ์จังหวัดนครสวรรค์ เป็นคณะสงฆ์ที่ดำเนินงานด้านสาธารณสงเคราะห์อย่างเป็นรูปธรรม และเด่นชัด โดยมีการแต่งตั้งคณะกรรมการผู้รับผิดชอบฝ่ายการสาธารณสงเคราะห์โดยตรง ให้คำปรึกษาและดูแลการดำเนินสาธารณสงเคราะห์ในจังหวัดนครสวรรค์ที่มีหลายหลายรูปแบบ เช่น สถานที่ฝึกทอผ้า วัดจันเสน, สถานที่เรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง วัดเวฬุวัน, การสร้างถนนเข้าหมู่บ้าน ของวัดท่าพระเจริญพรต การทำอาหารเลี้ยงผู้ประสบภัยน้ำท่วม ของวัดเทพสามัคคีธรรม และสถานที่เรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและบำบัดผู้ติดยาเสพติด ณ ที่พักสงฆ์ธีรพันธุ์นาราม เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีกิจกรรมที่คณะสงฆ์ดำเนินงานร่วมกัน เช่น สร้างบ้านให้ผู้ประสบอัคคีภัย มอบสิ่งของและปัจจัยแก่ผู้ยากไร้ มอบทุนการศึกษาแก่เยาวชน และการดำเนินงานศูนย์เด็กเล็กภายในวัด เป็นต้น ผู้วิจัยมีความสนใจศึกษางานสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์จังหวัดนครสวรรค์ที่มีต่อการพัฒนาสังคม งามีแนวคิดและทิศทางอย่างไร สมควรจะได้ศึกษาอย่างละเอียดและเป็นระบบ เพื่อประโยชน์ในการศึกษาและนำไปประยุกต์ใช้แก่การสงเคราะห์ประชาชนเพื่อช่วยบรรเทาความเดือนร้อน และสร้างประโยชน์สุขให้แก่ชุมชนได้ ซึ่งเป็นการบำเพ็ญประโยชน์ในรูปแบบต่าง ๆ โดยการใช้กำลังกาย ใช้กำลังสติปัญญา ใช้ทักษะความถนัดความเชี่ยวชาญหรือความสามารถเพื่อดำเนินกิจการให้เกิดประโยชน์ทั้งในระดับบุคคล ชุมชน และสังคม เป็นการให้การสงเคราะห์สาธารณชนเพื่อบรรเทาทุกข์เบื้องต้น และระยะยาวต่อไป

วัตถุประสงค์

เพื่อวิเคราะห์งานสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์จังหวัดนครสวรรค์

วิธีดำเนินการวิจัย

บทความวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ที่เกี่ยวข้อง โดยการสร้างแบบสัมภาษณ์ให้ที่ปรึกษาเห็นชอบ แล้วให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบคุณภาพแบบสอบถาม จึงเก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์คณะสงฆ์ จำนวน 17 รูป เลือกผู้ทรงคุณวุฒิแบบเจาะจง คือ ผู้บริหารคณะสงฆ์ระดับภาค ระดับเจ้าคณะจังหวัด ระดับเจ้าคณะอำเภอ ระดับเจ้าคณะตำบล และระดับเจ้าอาวาสในเขตปกครองคณะสงฆ์ในจังหวัดนครสวรรค์

สรุปผลการวิจัย

งานสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์จังหวัดนครสวรรค์ พบว่า การบำเพ็ญสาธารณสงเคราะห์ คณะสงฆ์นครสวรรค์ได้ดำเนินการมาโดยตลอด ไม่ว่าจะอยู่ในตำแหน่งเจ้าคณะอำเภอหรือตำแหน่งต่าง ๆ คณะสงฆ์เหล่านั้นได้ทำการสนับสนุนส่งเสริมกิจการของรัฐหรือเอกชนเพื่อการสาธารณประโยชน์

1. งานสงเคราะห์ทางด้านการดำเนินการเองเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูล พบว่า วัดพระภิกษุ ช่วยเหลือสังคมรูปแบบต่าง ๆ ที่ไม่ขัดพระธรรมวินัย โดยมุ่งเน้นเพื่อประโยชน์และความสุขประชาชนเป็นสำคัญ เช่น ให้วัดเป็นสถานที่จัดฝึกอบรมวิชาชีพ จัดให้มีโรงทาน ดังเช่น พระ

ครุณินิวิฐปัญญากร เจ้าคณะตำบลพรหมนิมิต เจ้าอาวาสวัดช่องแค มอบเงินให้โรงพยาบาลตากลี เพื่อเข้ากองทุนพระภิกษุสามเณรอพาธ (เจ็บป่วย) ที่เข้ารับการรักษาที่โรงพยาบาลตากลี พร้อมมอบทุนระดับนักธรรมตรี, โท, เอก ให้กับพระสงฆ์ สามเณร เป็นต้น ให้สอดคล้องกลมกลืนกันทั้งในด้านนโยบายและเป้าหมาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งควรจะพยายามประสานความร่วมมือระหว่าง 3 ฝ่ายในชุมชน คือ บ้าน โรงเรียน และวัด โดยอาศัยการสนับสนุนของเจ้าหน้าที่ของรัฐในด้านต่าง ๆ เพื่อการประสานงานให้เกิดความราบรื่นในการทำงานและเกิดประโยชน์สูงสุดต่อประชาชน พยายามกระตุ้นให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาตนเอง โดยอาศัยเงื่อนไขความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างพระสงฆ์กับประชาชน คือ ความศรัทธาเชื่อถือที่ประชาชนมีต่อพระสงฆ์โดยพยายามใช้เงื่อนไขมาชักนำประชาชนเข้ามาร่วมกันพัฒนาตนเองตั้งแต่การร่วมปรึกษาหารือในปัญหาต่าง ๆ เพื่อหาทางแก้ไขที่เหมาะสม รวมถึงตลอดไปถึงการเสียสละแรงงานและเงินทุนดำเนินงานและร่วมกันติดตามประเมินผลในที่สุด

2. งานสงเคราะห์ทางด้านการช่วยเหลือเกื้อกูลกิจการผู้อื่น พบว่า คณะสงฆ์ให้ความสำคัญกับการสนับสนุน ส่งเสริมการจัดอบรมเด็กและเยาวชน โดยเฉพาะในเรื่องของยาเสพติด ซึ่งเป็นปัญหาสำคัญของชุมชน สังคม และประเทศชาติ หากพระสงฆ์มีความสนใจ ใส่ใจ และรวมสนับสนุนในเรื่องนี้แล้ว ปัญหาเกี่ยวกับยาเสพติดในชุมชน สังคมและประเทศชาติก็จะลดลงได้อย่างมาก กล่าวได้ว่า การที่พระสงฆ์เป็นผู้สนับสนุนในการจัดอบรมเด็กและเยาวชน เพื่อให้ความรู้เกี่ยวกับเรื่องของยาเสพติด เป็นหน้าที่ของพระสงฆ์ที่จะต้องให้ความอนุเคราะห์เกื้อกูลผู้อื่น และเป็นของการสาธารณสงเคราะห์อย่างหนึ่ง การเกื้อกูลกิจการของผู้อื่น ได้แก่ การช่วยเหลือส่งเสริมกิจการของรัฐหรือเอกชนหรือของผู้ใดผู้หนึ่ง ที่ดำเนินการเพื่อสาธารณประโยชน์ กล่าวคือ คนอื่นเป็นหลัก ส่วนวัดหรือพระสงฆ์เข้าไปช่วย ไม่นิ่งดูตาย เช่น การพัฒนาหมู่บ้าน การพัฒนาตำบล การจัดหาทุนเพื่อการสงเคราะห์และการอื่น การนี้มุ่งเอาเฉพาะการส่งเสริมผู้อื่น ทั้งที่เป็นกิจการชั่วคราว แม้การช่วยป้องกันยาเสพติดให้โทษ เช่น ยาบ้า หรือการช่วยป้องกันโรคเอดส์ เป็นต้น ปัจจุบันนี้การช่วยเหลือเกื้อกูล เช่น ทำบุญบ้าน งานฉลองต่าง ๆ แต่งงาน วันเกิด ทำบุญอายุ และพิธีเกี่ยวกับศพ เช่น งานตั้งศพสวดพระอภิธรรม งานฌาปนกิจ ทำบุญครอบรอบวันตาย ภายหลังยังเพิ่มงานวางศิลาฤกษ์ เปิดป้าย เปิดกิจการ และพุทธาภิเษก เป็นต้น พระสงฆ์ต้องรับนิมนต์ไปในพิธีการเจริญพุทธมนต์ สวดพระพุทธรูปแสดงพระธรรมเทศนา สวดมาติกาบังสุกุล เป็นต้น พิธีกรรมเหล่านี้เป็นเรื่องของความสัมพันธ์กับประชาชนเรียกว่า บทบาทในการบำรุงขวัญเป็นเรื่องของศาสนาที่ผสมเข้ากับประเพณีของสังคมปัจจุบัน

3. งานสงเคราะห์ด้านการช่วยเหลือเกื้อกูลสถานที่อันเป็นสาธารณสมบัติ พบว่า คณะสงฆ์เป็นผู้อนุญาตให้หน่วยงานภาครัฐและเอกชนใช้สถานที่ของวัดเป็นที่ตั้งสาธารณูปโภคพื้นฐาน เช่น บ่อน้ำ หอพระปา เป็นต้น อยู่ในระดับน้อย ทั้งนี้ก็ปรายได้ว่าอาจเป็นเพราะหน่วยงานของภาครัฐและเอกชนมีสถานที่เป็นของตนเอง หรือมีสถานที่โดยเฉพาะในการเป็นที่ตั้งสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐานอยู่แล้วจึงไม่ค่อยปรากฏมีการใช้สถานที่วัดเป็นที่ตั้งสาธารณูปโภคพื้นฐานแต่อย่างใดก็ตาม กล่าวได้ว่าการอนุญาตให้หน่วยงานภาครัฐและเอกชน ใช้สถานที่ของวัดเป็นที่ตั้ง

สาธารณูปโภคพื้นฐานนั้นเป็นหน้าที่และบทบาทของพระสงฆ์ในการเกื้อกูลสาธารณสมบัติที่จะกระทำได้เมื่อมีเหตุจำเป็นจริง ๆ เจ้าอาวาสจึงต้องมีหน้าที่จัดการสังคมสงเคราะห์และการสาธารณสงเคราะห์ อันเป็นการช่วยเหลือสังคม เช่น อำนวยความสะดวกแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์ที่ขอใช้วัดเป็นที่บำเพ็ญกุศล ทั้งที่เป็นส่วนตัวและส่วนรวม การบำเพ็ญกุศลของวัดทั้งที่เป็นประจำและเป็นการจร สร้างสถานที่เพื่ออำนวยความสะดวกในการบำเพ็ญกุศล เช่น การสร้างฌาปนสถานมีเมรุเผาศพ ศาลาพักผ่อน หรือศาลาบำเพ็ญกุศลและที่เก็บศพ เป็นต้น ดังนั้น การสาธารณสงเคราะห์ในด้านการช่วยเหลือเกื้อกูลสถานที่อันเป็นสาธารณสมบัติพระสงฆ์จึงมีบทบาทในการพัฒนาชุมชน ซึ่งจากการศึกษาพบว่าพระสงฆ์เกือบทุกรูปได้มีบทบาทไม่ว่าการตัดถนน การปรับปรุงถนนเดิม การประปา การพัฒนาแหล่งน้ำ การปรับปรุงรั้วบ้านการลอกคลอง การสร้างถังเก็บน้ำฝน และการพัฒนาพื้นที่บริเวณวัด ทั้งนี้การพัฒนาดังกล่าวส่วนใหญ่เป็นการร่วมมือระหว่างวัด ชาวบ้านและทางราชการ โดยทางวัดมีพระสงฆ์เป็นผู้นำ เป็นศูนย์รวมของความสามัคคี มีชาวบ้านเป็นแรงและมีทางราชการเป็นอุปกรณ์เครื่องมือ

4. งานสงเคราะห์ด้านการช่วยเหลือเกื้อกูลในกาลอันสมควร พบว่า คณะสงฆ์เป็นผู้นำและชักชวนประชาชนในการบริจาคสิ่งของที่จำเป็นในการยังชีพ เช่น เสื้อผ้า ยารักษาโรค เป็นต้น เมื่อประชาชนประสบภัย เช่น ไฟไหม้ น้ำท่วม เป็นต้น ทั้งนี้คณะสงฆ์เล็งเห็นความสำคัญของการช่วยเหลือประชาชนเมื่อคราวประสบภัยเพราะตระหนักดีว่า พระสงฆ์และชาวบ้านต้องอาศัยช่วยเหลือซึ่งกันและกัน วัดและพระสงฆ์จะอยู่ได้เพราะประชาชนและประชาชนจะดำเนินชีวิตอยู่ได้ด้วยความสะดวกก็ต้องอาศัยวัด พระสงฆ์ในการช่วยสั่งสอนขัดเกลา กล่าวได้ว่า พระสงฆ์เป็นผู้นำและชักชวนประชาชนในการบริจาคสิ่งของที่จำเป็นในการยังชีพ เช่น เสื้อผ้า ยารักษาโรค เป็นต้น เมื่อประชาชนในการบริจาคสิ่งของที่จำเป็นในการยังชีพ เช่น เสื้อผ้า ยารักษาโรค เป็นต้น เมื่อประชาชนประสบภัย เช่น ไฟไหม้ น้ำท่วม เป็นต้นเป็นหน้าที่ของพระสงฆ์ในการเกื้อกูลประชาชนและสรรพสัตว์ ลักษณะของการสาธารณสงเคราะห์ ที่พระสงฆ์หรือวัดวาอารามต่าง ๆ จัดทำอยู่ในปัจจุบัน เช่น การช่วยเหลือประชาชนในเวลาที่ต้องการช่วยเหลือ เช่น เวลาประสบภัยพิบัติ ประสบอุบัติเหตุ ประสบภัยธรรมชาติ หรือแม้ในยามปกติ ก็ให้การสงเคราะห์ตามโอกาส เช่น สงเคราะห์คนชรา สงเคราะห์คนพิการ เป็นต้น

กล่าวได้ว่า งานสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ในจังหวัดนครสวรรค์ พบว่า คณะสงฆ์จังหวัดนครสวรรค์มีแนวคิดของการประยุกต์ใช้ในด้านสาธารณสงเคราะห์ด้วยการช่วยเหลือสังคมอย่างต่อเนื่อง บทบาทพระสงฆ์ด้านให้การสาธารณสงเคราะห์จึงเป็นงานเกี่ยวกับการดำเนินการเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูล การช่วยเหลือเกื้อกูลกิจการของผู้อื่นซึ่งเป็นไปเพื่อสาธารณประโยชน์ การช่วยเหลือเกื้อกูลสถานที่อันเป็นสาธารณสมบัติ การช่วยเหลือเกื้อกูลประชาชนในกาลอันสมควร และการให้อาการและสถานที่ของวัดเพื่อเป็นประโยชน์ประชาชน เช่น การจัดตั้งสภาตำบล ใช้เป็นที่ประชุมทางราชการ เป็นที่ประชุมเพื่อพัฒนาหมู่บ้าน ตำบลของท้องถิ่น ให้ใช้ศาลาการเปรียญ บริเวณวัด เพื่ออำนวยความสะดวกต่าง ๆ แก่ประชาชน ให้มาร่วมรับบริการจากราชการ หรือจัดกิจกรรมให้กลุ่มด้อยโอกาสทางสังคมได้รับการฝึกฝน พัฒนาตามศักยภาพ เช่น การช่วยเหลือเด็ก

กำพร้าว เด็กเร่รอน เด็กที่มาจากครอบครัวยากจน นอกจากนี้ เจ้าอาวาสแบ่งที่วัดให้จัดตั้งสถานศึกษา สถานือนามัย ห้องสมุด พิพิธภัณฑ์ หรือที่ตั้งของหน่วยราชการ ปรึกษาประจำหมู่บ้าน ซึ่งจากการวิเคราะห์ของผู้วิจัย พบว่า การดำเนินงานด้านสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์จังหวัดนครสวรรค์เป็นการปฏิบัติงานในหน้าที่ของพระสังฆาธิการตามระเบียบมหาเถรสมาคม มีจุดเด่น คือ ผู้นำเข้มแข็ง ผู้ตามรักงาน สร้างความศรัทธา ตัดสินใจรวดเร็ว และไม่ต้องอิงอาศัยภาครัฐ จุดด้อยคือ พื้นที่เป็นจังหวัดใหญ่ ประชากรมาก และปัญหาสังคมมาก พระสงฆ์ที่มีประสบการณ์ในด้านนี้ยังมีจำนวนน้อย โอกาส คือ มีสถาบันการศึกษา ได้แก่ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครสวรรค์ ที่สามารถสร้างหลักสูตรเพื่อเพิ่มบุคลากรในด้านนี้ให้มากขึ้นได้ และมีองค์การกุศลอื่น ๆ ที่สามารถทำงานร่วมกันในส่วนนี้ได้ ส่วน อุปสรรค คือ สงฆ์มีขีดจำกัดด้วยสภาพความเป็นสงฆ์และงบประมาณ โดยระยะยาวการดำเนินงานของกลุ่มสาธารณสงเคราะห์คณะสงฆ์จังหวัดนครสวรรค์ อาจดำเนินการต่อไปได้เป็นระยะเวลานาน แต่กลุ่มสาธารณสงเคราะห์ของวัดในพื้นที่หากขาดผู้นำคือ เจ้าอาวาส หรือ เจ้าสำนัก อาจทำให้งานต้องยุติลง ดังนั้นจึงควรมีการวางแผนเพื่อให้มีผู้สืบทอดเจตนารมณ์ในงานด้านสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ในส่วนนี้ ให้สามารถดำเนินต่อไปได้

อภิปรายผลการวิจัย

งานสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์จังหวัดนครสวรรค์ มีการประยุกต์งานด้านสังคมสงเคราะห์ คือการช่วยเหลือสังคมอย่างต่อเนื่อง ที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัยและสมณสาธูป สามารถแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มสาธารณสงเคราะห์คณะสงฆ์จังหวัดนครสวรรค์ ซึ่งมีเจ้าคณะจังหวัดเป็นผู้นำขับเคลื่อนงาน มีรูปแบบและระบบการทำงานแบบคณะกรรมการ มีกิจกรรมเด่นชัด เช่น การสร้างบ้านให้ผู้ยากไร้ การแจกสิ่งของบรรเทาทุกข์ เป็นต้น การทำงานด้านสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์อำเภอจตุรพักตรพิมาน จังหวัดร้อยเอ็ด มีการประยุกต์งานด้านสาธารณสงเคราะห์เป็นงานเกี่ยวกับการใช้อาคารสถานที่ภายในวัด ใช้เป็นที่ประชุมของหน่วยงานราชการ เป็นที่ประชุมของชุมชน หมู่บ้านตำบลในท้องถิ่น เพื่ออำนวยความสะดวกต่าง ๆ แก่ประชาชน หรือจัดกิจกรรมต่าง ๆ แก่ประชาชน กลุ่มสาธารณสงเคราะห์ของวัดในพื้นที่ (พระครูประภัสร์สิทธิคุณ (ประสิทธิ์ ปภสฺสโร), 2555) งานสาธารณสงเคราะห์ เป็นงานเกี่ยวกับการสงเคราะห์ชุมชนและสังคม โดยมีวัดและพระภิกษุสามเณรเป็นแกนนำ ได้แก่ โครงการอุปสมบท และบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน โครงการสงเคราะห์พระภิกษุสามเณร และวัดที่ประสบภัยขาดแคลน วัดเจ้าอาวาส พระภิกษุเป็นผู้นำในการพัฒนาชุมชนและสังคม เช่น ให้สถานที่เป็นที่จัดประชุม อบรมเยาวชน และประชาชนด้านอาชีพต่าง ๆ การสร้างถนนเข้าหมู่บ้าน การออมทรัพย์ให้สถานที่เป็นแหล่งประปาหมู่บ้าน การสนับสนุนทุนการศึกษาแก่เด็กนักเรียนการช่วยเหลือผู้ป่วยยากไร้ การดำเนินงานด้านสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์จังหวัดนครสวรรค์เป็นการปฏิบัติงานในหน้าที่ของพระสังฆาธิการตามระเบียบมหาเถรสมาคม มีจุดเด่น คือ ผู้นำเข้มแข็ง ผู้ตามรักงาน สร้างความศรัทธา ตัดสินใจรวดเร็ว และไม่ต้องอิงอาศัยภาครัฐ ส่วนจุดด้อย คือ พื้นที่เป็นจังหวัดใหญ่ ประชากรมาก และปัญหาสังคม

มาก พระสงฆ์ที่มีประสบการณ์ในด้านนี้ยังมีจำนวนน้อย โอกาส คือ มีสถาบันการศึกษา ได้แก่ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครสวรรค์ ที่สามารถสร้างหลักสูตรเพื่อเพิ่มบุคลากรในด้านนี้ให้มากขึ้นได้ และมีองค์การกุศลอื่น ๆ ที่สามารถทำงานร่วมกันในส่วนนี้ได้ ส่วนอุปสรรค คือ สงฆ์มีขีดจำกัดด้วยสถานภาพความเป็นสงฆ์และงบประมาณ โดยระยะยาวการดำเนินงานของกลุ่มสาธารณสงเคราะห์คณะสงฆ์จังหวัดนครสวรรค์ อาจดำเนินการต่อไปได้เป็นระยะเวลานาน แต่กลุ่มสาธารณสงเคราะห์ของวัดในพื้นที่ หากขาดผู้นำคือ เจ้าอาวาส หรือเจ้าสำนัก อาจทำให้งานต้องยุติลง (ไพบูลย์ เสียงก้อง, 2544) พระสงฆ์เป็นศูนย์กลางรวมจิตใจของชาวบ้าน เป็นที่พึ่งทางใจของชาวบ้าน หากพระสงฆ์เข้าร่วมพัฒนา แก้ไขปัญหา ก็จะมีส่วนให้ชาวบ้านได้มาก เพราะทุนเดิมทางพระพุทธศาสนาที่อยู่ คือ พระพุทธศาสนาที่ยังลึกลงในสังคมไทยมาช้านานและมีอิทธิพลต่อวัฒนธรรมวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนไทย พระสงฆ์เป็นผู้ที่ทำให้ชาวบ้านเกิดความเคารพศรัทธา แม้ปัจจุบัน พระสงฆ์จะประพฤติตัวออกนอกกรอบวินัยไปบ้าง แต่ชาวบ้านโดยเฉพาะในภาคอีสานก็ยังให้ความเคารพนับถืออยู่เช่นเดิม (พระครูสุภาจารวัฒน์, 2542)

องค์ความรู้ใหม่

งานด้านการสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์เป็นงานของพระสงฆ์เพื่อประชาชน วัดเป็นสถานที่ใกล้ชิดกับประชาชน จึงต้องเป็นผู้นำประชาชนในท้องถิ่น เพื่อสร้างสิ่งที่เป็นคุณประโยชน์โดยตรงเป็นการดำเนินการเพื่อให้เป็นสาธารณประโยชน์ หรือสถานที่ซึ่งเป็นสาธารณสมบัติของประชาชนทั่วไป แต่ถ้าหากชาวบ้านยังไม่พร้อมที่จะช่วยตนเองพระเป็นผู้นำท้องถิ่น ก็จะมีบทบาทด้วยการเสนอแนะให้ความคิดริเริ่มว่าในชุมชนมีอะไรที่จะทำให้เกิดแก่ประโยชน์ส่วนรวมทางวัตถุจะทำได้ก็โดยทางอ้อม ด้วยการแนะนำชักจูงผู้อื่นให้กระทำ หรือนำสิ่งของหรือบริการที่ได้รับจากผู้อื่น มาเฉลี่ยแบ่งปันให้เป็นประโยชน์กว้างขวางออกไป โดยการสงเคราะห์นั้นต้องคำนึงถึงความเหมาะสมและกาลเทศะ ด้วยการทำหน้าที่ให้เหมาะสมกับบทบาทเมื่อสังคมเปลี่ยนแปลงไปตามกาลสมัย วัตถุประสงค์ได้เข้ามามีบทบาทในสังคมหากพระสงฆ์แสดงบทบาททันตามปรากฏการณ์ของสังคมปัจจุบันก็จะสามารถแก้สภาพปัญหาซึ่งส่งผลให้สภาพสังคมและประเทศชาติมีความเจริญก้าวหน้าต่อไป

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. คณะสงฆ์ควรสนับสนุนพระสังฆาธิการผู้ดำเนินงานด้านสาธารณสงเคราะห์ เพื่อให้คุณค่า โดดเด่นด้วยการยกย่องเชิดชูให้ปรากฏในสังคม เพื่อเป็นกำลังใจในการปฏิบัติงานพระพุทธศาสนาต่อไป
2. องค์การพระพุทธศาสนาควรให้พระสงฆ์เป็นผู้นำในการบูรณาการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ให้มีประสิทธิภาพในการบริหารวัดหรือองค์การพระพุทธศาสนาต่าง ๆ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. ด้านการปกครองผู้นำคณะสงฆ์ในระดับต่าง ๆ ควรให้ความสำคัญต่อการพัฒนาบุคลากรขององค์กรคณะสงฆ์ทุกระดับเพื่อให้เป็นผู้นำที่มีวิสัยทัศน์รู้จักการวางแผนและทำงานอย่างเป็นระบบรู้จักวิธีสร้างแรงบันดาลใจในการทำงานและเป็นผู้ที่มีความรู้และมีความสามารถในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ให้เป็นไปตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเพื่อให้คณะสงฆ์ทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2. ด้านการศึกษาให้คณะสงฆ์ในระดับต่าง ๆ ควรให้ความสำคัญในด้านการศึกษาพระปริยัติธรรมทั้งแผนกธรรมและบาลีของพระภิกษุและสามเณรให้มีความรู้อย่างแตกฉานเพื่อนำไปประพฤติปฏิบัติเป็นแบบอย่างที่ดีสามารถอบรมสั่งสอนประชาชนทั่วไปได้อย่างถูกต้องรวมถึงการสนับสนุนการศึกษาโดยการส่งพระภิกษุสามเณรเข้ารับอบรมเพื่อเพิ่มความรู้ เช่น หลักสูตรประกาศนียบัตรการบริหารกิจการคณะสงฆ์ หลักสูตรประกาศนียบัตรวิปัสสนาภาวนา เป็นต้น

3. ด้านการศึกษาสงเคราะห์คณะสงฆ์ในระดับต่าง ๆ ควรสนับสนุนให้มีการศึกษาทางธรรมแก่เยาวชนและประชาชนทั่วไปให้มีความรู้ในทางธรรมเพื่อปลูกฝังคุณธรรมให้แก่เยาวชนและประชาชนทั่วไปได้แก่การสอนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์โครงการบรรพชาสามเณรกรมอบทุนการศึกษาสงเคราะห์แก่เด็กและเยาวชนที่ยากจนให้ได้รับโอกาสทางการศึกษา รวมถึงการถวายทุนเพื่อการศึกษาแก่พระภิกษุสามเณร

4. ด้านการเผยแผ่คณะสงฆ์ในระดับต่าง ๆ ควรจัดตั้งศูนย์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาสนับสนุนให้มีพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนและจัดอบรมถวายความรู้ให้แก่พระนักเผยแผ่เพื่อให้มีความรู้และวิธีในการเผยแผ่ที่มีประสิทธิภาพและเป็นการเปิดโอกาสให้แก่พระภิกษุสามเณรได้แสดงความสามารถของตนเพื่อที่จะได้ทำงานเผยแผ่เชิงรุกได้อย่างมีประสิทธิภาพ

5. ด้านการสาธารณูปการคณะสงฆ์ในระดับต่าง ๆ ควรจัดทำแผนแม่บทในการพัฒนาวัดศึกษารายละเอียดของงานสาธารณูปการการบริหารจัดการวัดด้วยความโปร่งใสการบูรณปฏิสังขรณ์โบราณสถานโบราณวัตถุให้คำแนะนำในการก่อสร้างแก่พระสังฆาธิการทั้งหลายที่มีความรู้ไม่เพียงพอในการก่อสร้างเพื่อพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์รวมจิตใจของพุทธศาสนิกชนและศูนย์กลางทางการศึกษาและการพัฒนาของชุมชน

6. ด้านการสาธารณสงเคราะห์คณะสงฆ์ในระดับต่าง ๆ ควรมีการกำหนดนโยบายการส่งเสริมสาธารณประโยชน์เพื่อสงเคราะห์พระภิกษุสามเณรและประชาชนเช่นการตั้งกองทุนเพื่อช่วยเหลือระหว่างวัดกับวัดบริจาคให้แก่มูลนิธิต่าง ๆ ที่ช่วยเหลือด้านสังคมสงเคราะห์ผู้นำคณะสงฆ์ควรเป็นผู้นำในการเสียสละโดยการบริจาคหรือชักชวนให้ความช่วยเหลือแก่ผู้ได้รับความเดือดร้อน

เอกสารอ้างอิง

- พระครูประภัสร์สิทธิคุณ (ประสิทธิ์ ปภสฺสโร). (2555). *บทบาทของพระสงฆ์ด้านการสาธารณสุข สงเคราะห์ของคณะสงฆ์ อำเภอจตุรพักตรพิมาน จังหวัดร้อยเอ็ด*. (วิทยานิพนธ์พุทธ ศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระครูสุภาจารวัฒน์. (2542). *บทบาทพระสงฆ์ชนบทท่ามกลางวิกฤติ*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโกมลคีมทอง.
- ไพบูลย์ เสียงก้อง. (2544). *วัดพัฒนา 44*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์การศาสนา.
- มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2559). *พระพุทธศาสนากับสังคมสงเคราะห์*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- วุฒินันท์ กันทะเตียน. (2562). *แก่นสาธารณสุขสงเคราะห์ในคัมภีร์พุทธ*. นนทบุรี: นิตยธรรมการพิมพ์.